

ญี่ปุ่นในเวทีภูมิภาคหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 1997-1998: มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ (The Chiang Mai Initiative)

เบญจมาศ นิลสุวรรณ
สำนักวิชาการระหว่างประเทศ
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอว่ามาตรการริเริ่มเชียงใหม่ ซึ่งเป็นความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียนบวกสามนั้นคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร และสำหรับประเทศญี่ปุ่นแล้วเกี่ยวข้องกับอย่างไรในกลไกมาตรการริเริ่มเชียงใหม่ บทความเน้นมองภาพในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภูมิภาคที่ยังไม่มีองค์การระหว่างประเทศของภูมิภาค หรือการรวมตัวของรัฐอย่างเป็นทางการขึ้นได้เนื่องจากความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์และการเมืองที่ยังคงอยู่ บทความนี้ใช้มุมมองของเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบันมาทำความเข้าใจมาตรการริเริ่มเชียงใหม่ ในฐานะกลไกทางการเงินของภูมิภาคซึ่งมีลักษณะร่วมมือกันเป็นกรณีเฉพาะภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจเอเชียปี ค.ศ. 1997-1998 มาตรการริเริ่มเชียงใหม่เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของความร่วมมือทางการเงินในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง ทว่ายังต้องมีการปรับปรุงต่อไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันต่อไปของประเทศสมาชิกอาเซียนบวกสาม

คำสำคัญ: มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ อาเซียนบวกสาม เสรีนิยมใหม่เชิงสถาบัน ความร่วมมือทางการเงินในภูมิภาคญี่ปุ่น

Japan in East Asian Regional Stage after Asian Financial Crisis 1997–1998: The Chiang Mai Initiative

Benjamas Nillsuwan*

School of International Affairs,

The Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

Abstract

The purpose of this paper is to present what “The Chiang Mai Initiative” under ASEAN Plus Three framework is, and how important it is, especially focusing on how Japan has involved in joining the Chiang Mai Initiative. The paper particularly focuses on the context of international relations within the Northeast Asia, which is the region without its own unified regional institution due to its historical and political conflicts. This paper uses the perspective of neoliberal institutionalism as the tool to understand the Chiang Mai Initiative. The Chiang Mai Initiative is a good start for East Asian regional financial cooperation. It still must be improved, however, such improvement depends on further cooperation among members of ASEAN Plus Three.

Keywords: The Chiang Mai Initiative, ASEAN Plus Three (APT), Neoliberal institutionalism, Regional financial cooperation, Japan

* Corresponding author's email: benjamas@iu.ac.jp

1. บทนำ

ภายหลังวิกฤตการณ์การเงินเอเชีย หรือ Asian Financial Crisis ในปี ค.ศ. 1997-1998 ซึ่งได้สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างหนักต่อประเทศต่างๆ ในเอเชียรวมถึงประเทศไทยด้วย มีความพยายามของประเทศในเอเชียฝั่งตะวันออก (หรือเรียกรวมกันว่าภูมิภาค East Asia) หลังจากที่ได้ประสบปัญหาดุลการชำระเงินโดยการขาดสภาพคล่องในระยะสั้น และได้ได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ International Monetary Fund (ไอเอ็มเอฟ) แล้วในเวลาต่อมา จึงเกิดการพยายามสร้างกลไกความร่วมมือทางการเงินระดับภูมิภาคร่วมกันกลไกหนึ่งขึ้นมา เพื่อป้องกันภูมิภาคจากวิกฤตการณ์การเงิน ที่อาจเกิดขึ้น และกระทบเป็นลูกโซ่ทั้งภูมิภาคอีก ในยุคที่กระแสโลกาภิวัตน์ทางการค้าและการเงิน สามารถส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงต่อทุกประเทศที่ไม่อาจปิดกั้นตัวเองจากกระแสเสรีนิยมใหม่ทางการค้าและการเงินได้อีกต่อไป กลไกดังกล่าวรู้จักกันในชื่อของ “แนวคิดริเริ่มเชียงใหม่” (The Chiang Mai Initiative) หรือ “ความริเริ่มเชียงใหม่” หรือบางครั้งก็เรียก “มาตรการริเริ่มเชียงใหม่” เป็นความร่วมมือทางการเงินระหว่างประเทศอาเซียนสิบประเทศ กับ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ (กลุ่มบวกสาม) ที่จัดตั้งขึ้นในปีค.ศ. 2000 ภายใต้กรอบความร่วมมืออาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three) โดยประเทศอาเซียนและกลุ่มบวกสามได้ตกลงที่จะสร้าง สิ่งที่จะเป็นกลไกช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551)

มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ (CMI) คือความตกลงที่จะร่วมมือกันให้ความช่วยเหลือทางการเงินในระดับภูมิภาค โดยมีความตกลงที่จะนำทุนสำรองระหว่างประเทศของแต่ละประเทศสมาชิกจำนวนหนึ่ง มาวางรวมกันไว้และสร้างเป็นระบบการให้ความ

ช่วยเหลือเบื้องต้น ในกรณีเกิดวิกฤตการณ์การเงินที่กระทบต่อสภาพคล่องในระยะสั้นของประเทศสมาชิก โดยประเทศสมาชิกตกลงกันระดับทวิภาคี เจรจากันระดับประเทศต่อประเทศเกี่ยวกับช่วยเหลือทางการเงิน ตามความตกลงนี้ ญี่ปุ่น และจีน ได้ตกลงให้เงินทุนสำรองเข้าร่วมไว้เป็นจำนวนประเทศละ 38.40 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ขณะที่เกาหลีใต้ตกลงให้เงินสำรองเข้าร่วมเป็นจำนวน 19.20 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ส่วนสิบประเทศอาเซียนนั้นร่วมกันตกลงให้เงินเข้าร่วมคิดเป็นจำนวนรวม 24 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

กลไกดังกล่าวนี้อาจดูเหมือนว่า ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันนักนอกจากในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานด้านการเงินการคลังระหว่างประเทศ ทว่าเมื่อทำการสำรวจงานวิชาการภายใต้หัวข้อเอเชียตะวันออก หรือ เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ กลับพบว่ามีกรกล่าวถึงมาตรการริเริ่มเชียงใหม่ ในฐานะที่เป็นความร่วมมือที่น่าจดจำ (notable) และสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออก ในงานวิชาการหลายชิ้น (Kang, 2007; Higgott & Timmermann, 2009; Pempel, 2010; Yunling, 2010; Oba, 2013) โดยเฉพาะสำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast Asia) ซึ่งหมายถึง ญี่ปุ่น จีน และเกาหลีเหนือ-ใต้ ที่มีประวัติศาสตร์ของความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์กันเสมอมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนเป็นภูมิภาคที่ดูเหมือนว่าไร้แววที่จะมีการรวมตัวเป็นองค์การระหว่างประเทศ หรือสถาบันที่มีเอกภาพได้ดังสหภาพยุโรปหรือเอเชียแถบอื่นๆ

โดยในกลไกมาตรการริเริ่มเชียงใหม่นี้ ประเทศญี่ปุ่นและจีนนับว่ามีความสำคัญอย่างสูง เนื่องจากตกลงที่จะนำเงินมาลงทุนร่วมกันในกองทุนการเงินของกลไกนี้ คิดเป็นร้อยละ 32 ในขณะที่เกาหลีใต้เห็นชอบด้วยที่จะร่วมลงทุนคิดเป็นร้อยละ 16 และประเทศอาเซียนทั้งสิบตกลงร่วมในกองทุนคิดเป็น

ร้อยละ 20 อย่างไรก็ดี ในรายละเอียดแล้ว ในส่วนร้อยละ 32 ของจีนนั้น จะประกอบไปด้วยเงินจากฮ่องกงด้วยส่วนหนึ่ง (AMRO, 2004) เพราะฉะนั้นหากนับประเทศโดยแยกจีนแผ่นดินใหญ่แยกออกจากฮ่องกง ก็อาจถือได้ว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้เงินเข้าร่วมในกองทุนของกลไกนี้มากที่สุด

เมื่อพูดถึงความร่วมมือกันในลักษณะสถาบันหรือองค์การระหว่างประเทศ มีนักวิชาการที่มีความคิดเห็นแยกกันอยู่สองฝั่ง ได้แก่ กลุ่มที่เชื่อและสนับสนุนในสถาบันความร่วมมือระหว่างรัฐว่าจะสามารถแก้ปัญหาระหว่างประเทศได้กับกลุ่มที่สงสัยกลางแกลงใจในบทบาทขององค์การระหว่างประเทศหรือสถาบันระหว่างรัฐ ซึ่งกลุ่มหลังมองว่า สถาบันหรือองค์การระหว่างประเทศนั้นเป็นเรื่องรอง ส่วนผลประโยชน์แห่งรัฐนั้นเป็นเรื่องหลักที่รัฐให้ความสำคัญ จึงเกิดเป็นคำถามที่บทความนี้สนใจจะค้นหา เกี่ยวกับข้อถกเถียงต่างๆ ว่าความริเริ่มเชิงใหม่หรือ CMI นั้นมีที่มาและความสำคัญในทางการเงินของภูมิภาคอย่างไร และสำหรับประเทศญี่ปุ่นในฐานะผู้นำทางเศรษฐกิจของเอเชีย ตั้งแต่ยุคทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา รวมทั้งเป็นผู้ร่วมออกเงินในกองทุนนี้มากที่สุด มาตรการริเริ่มเชิงใหม่ได้สะท้อนอะไรเกี่ยวกับบทบาทของญี่ปุ่นในเวทีภูมิภาค ที่สำคัญคือมาตรการริเริ่มเชิงใหม่นี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งของความร่วมมือทางการเงินระหว่างประเทศต่างๆ ของภูมิภาคเอเชียตะวันออก ภายใต้กรอบความสัมพันธ์ของอาเซียนบวกสาม ขณะที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือยังมีสถานะความตึงเครียดทางการเมืองและความมั่นคงระหว่างกัน บทความนี้พยายามหาคำอธิบายผ่านกรอบแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังกล่าว

2. ความจำเป็นของ CMI

หากมองความร่วมมือระหว่างรัฐที่เกิดขึ้นในกรณีนี้ ด้วยมุมมองทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแบบ Neoliberal institutionalism หรือสำนักสถาบันเสรีนิยมแนวใหม่ (หรือ เสรีนิยมใหม่เชิงสถาบัน) ที่เชื่อในบทบาททางบวกขององค์การระหว่างประเทศหรือสถาบันระหว่างรัฐว่าจะก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้นได้ง่ายขึ้น ถึงแม้จะไม่ได้การันตีคุณภาพของการร่วมมือกันว่าจะสมบูรณ์เพียงใด แต่อย่างน้อยอาจเปรียบเทียบได้ว่า สภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็จะถูกปรับปรุงจากสภาพ “ป่า” มาเป็น “สวนสัตว์” ที่มีระเบียบขึ้น (Jackson & Sorensen, 2012) ดังที่ Robert Keohane ชี้ว่า สถาบันระหว่างประเทศที่สร้างขึ้น จะเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและโอกาสที่จะเจรจาต่อรองกันและกัน ช่วยเพิ่มความสามารถในการตรวจสอบรัฐอื่นๆ ว่าได้ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันหรือไม่ ช่วยสร้างความคาดหวังที่มีต่อข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศว่าเป็นไปได้ รวมทั้งช่วยลดความกังวลสงสัยเกี่ยวกับเจตนาและพฤติกรรมของรัฐอื่นๆ ลง และทำให้ร่วมมือกันได้เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ตัวอย่างของการสร้าง “สถาบัน” ระหว่างประเทศตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่นี้ เช่น องค์การสหประชาชาติ ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods System) ความตกลงแกตต์ (GATT) และองค์การการค้าโลก (WTO) เป็นต้น ตัวแสดงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะไม่ได้มีแค่รัฐเท่านั้น แต่มี “สถาบัน” หรือองค์การระหว่างประเทศต่างๆ เป็นอีกตัวแสดงหนึ่งที่กำลังเข้ามามีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในโลกยุคใหม่ด้วยโลก ด้วยความเป็นโลกสมัยใหม่ จึงมีปัญหามากมาย เกิดขึ้นมากมายและมีลักษณะข้ามชาติ ดังนั้นความร่วมมือกันของรัฐในการแก้ปัญหาต่างๆ จะบรรลุได้ด้วยการแลกเปลี่ยนสิ่งดีระหว่างกัน และความร่วมมือกันในลักษณะบูรณาการ หากคิดตามแนวคิดสำนัก

เสรีนิยมใหม่เชิงสถาบันแล้ว กลไก CMI นี้ หากสามารถจัดตั้งเป็นการถาวรและสามารถดำรงไว้อย่างมั่นคงต่อไปได้แล้ว อย่างน้อยก็น่าจะเป็นหลักในการช่วยสร้างเสริมความร่วมมือกันในการป้องกัน และแก้ปัญหาวิกฤตสภาพคล่องทางการเงินในลักษณะช่วยเหลือกันเอง ท่ามกลางโลกาภิวัตน์ทางการเงินที่มีผลกระทบข้ามชาติและมีความไม่แน่นอนสูง

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลไกความร่วมมือทางการเงินที่ว่านี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งของความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคของเอเชียตะวันออก ซึ่งงานของ T.J.Pempel (2010) ชี้ให้เห็นว่ารัฐในภูมิภาคเอเชียแถบนี้ มักรวมตัวกันในลักษณะ *เฉพาะเรื่อง* หรือ *เฉพาะหน้าเป็นกรณีไป (ad hoc)* ด้วยประเด็นและเป้าหมายที่หลากหลาย ทำให้ความร่วมมือต่างๆ บางครั้งก็ขัดแย้งในตัวเอง (contradictory) ทว่าก็ใช้ได้ผล (pragmatic) ดังจะเห็นได้จากการรวมตัวของอาเซียนสิบประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายสูงทั้งด้านประวัติศาสตร์การเมือง ระบบการปกครอง เชื้อชาติ และศาสนา จุดเริ่มของการรวมตัวนั้นก็เพราะภัยคุกคามทางการเมืองระหว่างประเทศที่มีร่วมกันมาแต่ครั้งอดีต ทว่าการนิยามผลประโยชน์และความท้าทายของรัฐต่างๆ ในเอเชียนั้นก็แตกต่างกันไป กระทั่งอาเซียนเองมักถูกตั้งข้อสังเกตอยู่บ่อยครั้งว่า เป็นองค์กรที่ไม่น่าจะจะสามารถรวมตัวได้แน่นอนเป็นเอกภาพได้เท่าเทียมกับสหภาพยุโรป เช่นเดียวกับอีกสามกลุ่มประเทศได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีเหนือ-ใต้ ที่มีความบาดหมางทางประวัติศาสตร์กันมาอย่างยาวนาน มีความหวาดระแวงซึ่งกันและกันในด้านความมั่นคง รวมทั้งความขัดแย้งที่ยังคงคุกรุ่นในคาบสมุทรเกาหลี ส่งผลให้เป็นภูมิภาคที่ดูจะแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันเองได้ยากยิ่ง จนเป็นภูมิภาคที่ไม่อาจมีองค์การหรือสถาบันระหว่างประเทศเฉพาะของภูมิภาคนี้ได้ ตัวอย่างอื่นๆ ของการรวมตัวในลักษณะเฉพาะกรณี ก็ได้แก่ การทำความตกลงการ

ค้าแบบพหุภาคี (FTAs) จำนวนมาก เป็นต้น จนกระทั่งหลังวิกฤตการณ์การเงินในปี ค.ศ. 1997-1998 จึงเกิด “มาตรการริเริ่มเชียงใหม่” ที่พูดถึงนี้ขึ้นมา ประเทศที่มักจะมีเรื่องขัดแย้งกันทั้งสามประเทศคือ ญี่ปุ่น จีน และเกาหลีใต้ จึงมีโอกาสรวมตัวกันแบบเฉพาะในด้านสภาพคล่องทางการเงินในยามวิกฤต ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า กรณีนี้มีอาเซียนเป็นเสมือนตัวประสาน จึงเกิดความร่วมมือเฉพาะเรื่องครั้งนี้ขึ้นได้

การมีลักษณะของ *การรวมตัวในลักษณะเฉพาะกิจ* ของบรรดารัฐในเอเชียตะวันออกนั้น ต่างไปจากลักษณะที่แนวคิดเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบันกล่าวถึงการรวมตัวกันเฉพาะเรื่องแสดงให้เห็นว่า ในยุคโลกาภิวัตน์ รัฐในภูมิภาคมีระดับการพึ่งพิงระหว่างกันเพิ่มสูงขึ้น จึงต้องสร้างรวมตัวกันไปตามกรณีทางเศรษฐกิจหรือแล้วแต่กรณีตามที่เห็นว่าจำเป็น แต่การรวมตัวกันจะไม่ไปถึงขั้นที่รัฐสมาชิก จะรวมตัวกันอย่างแนบแน่นเป็นเอกภาพ มีพันธผูกพันตามกฎหมาย และสละอธิปไตยบางส่วนมอบให้สถาบันทำหน้าที่ตัดสินใจแทน เนื่องจากการรวมตัวกันเป็นเรื่องเฉพาะกรณีไป อาจจะรู้สึกละเลยกว่าที่จะต้องเอาอธิปไตยของรัฐไปผูกกับสถาบันไปทั้งหมดทุกเรื่อง สำหรับประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้นำการผลิตของภูมิภาคเอเชียมาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ที่ได้ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาค เช่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย ได้รับอานิสงส์ของระบบห่วงโซ่อุปทานการผลิตระหว่างประเทศภายในภูมิภาค ในอุตสาหกรรมยานยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ ครั้นเมื่อเกิดวิกฤตการณ์การเงินขึ้นในเอเชียในปี ค.ศ. 1997-1998 แล้ว การตัดสินใจเข้าร่วมในกลไกความริเริ่มเชียงใหม่ที่ได้สร้างกันขึ้นนั้น มีแรงผลักดันคือ ภัยจากภายนอกภูมิภาคหรือจากระดับโลก ซึ่งก็คือความผันผวนของการเปิดเสรีทางการเงินในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้ประเทศคู่ค้าที่สำคัญของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉยใจได้ รวมทั้งไทยเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบในการถูกโจมตีค่าเงิน

หรือการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจจนทำให้มีผู้ถูกเลิกจ้างหรือว่างงานเป็นจำนวนมากอีก การเข้าร่วมในกลไกนี้จึงเป็นความจำเป็น เพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เช่นเดียวกับประเทศอาเซียนทั้งหลาย เพื่อที่จะปกป้องตนเองจากภัยเศรษฐกิจในยามวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต

นอกเหนือไปจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ผลักดันให้เกิด CMI แล้ว ยังมีแนวคิดเรื่องภูมิภาคนิยม (Regionalism) ที่น่าจะช่วยให้เข้าใจความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงยุคปัจจุบันได้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยผลกระทบของกระแสภูมิภาคนิยมในเอเชียเกิดขึ้นหลังยุคสงครามเย็น เมื่อข้าอำนาจทางการเมืองโลกที่มีอยู่สลายไป และการเจรจาการค้าในระดับพหุภาคีชะงักกัน ภูมิภาคนิยมเป็นกระบวนการทางการเมืองซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อทั้งมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป ต่างให้ความสำคัญกับการกระชับสัมพันธ์และแผ่อิทธิพลทางเศรษฐกิจในเขตภูมิภาคของตน โดยใช้วิธีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่างๆ หรือการรับเอาอดีตประเทศคอมมิวนิสต์เข้าเป็นสมาชิกของสหภาพยุโรป สิ่งเหล่านี้เป็นสัญญาณว่าเอเชียจะหวังพึ่งพาตลาดเดิมไม่ได้อีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดวิกฤติการณ์การเงินในปี ค.ศ. 1997-1998 ตัวอย่างที่ชัดเจนสำหรับประเทศไทย คือ ประเทศไทยในฐานะพันธมิตรยุคสงครามเย็น กลับไม่ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเลย วิกฤติการณ์การเงินครั้งนั้นผลักดันให้เกิดกลไกความร่วมมือทางเศรษฐกิจใหม่ๆ ภายในเอเชียมากมาย รวมถึงการขยายกลุ่มอาเซียนเป็นอาเซียนบวกสาม และอาเซียนบวกหก เพื่อสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเมือง และลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกตลอดทศวรรษที่ผ่านมา

อย่างไรก็ดี บทความนี้จะเน้นไปที่การใช้แนวคิดสำนักเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบัน เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์กลไก CMI และความ

เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น ในบริบทสถานการณ์การเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ

3. มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ (The Chiang Mai Initiative) : ความเป็นมาและพัฒนาการ

การมีภัยคุกคามร่วมกันเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รัฐหันมาร่วมมือกันเพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาบางอย่าง ตามแนวคิดของสำนักเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบัน ในกรณีของ CMI นั้นเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า การร่วมมือกันของรัฐเกิดขึ้นได้เพื่อแก้ปัญหาบางอย่างที่มีร่วมกัน โดยเฉพาะในยุคที่ปัญหามีลักษณะข้ามชาติและมีผลกระทบเป็นลูกโซ่ Henning (2002) ชี้ให้เห็นว่า เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางการเงินขึ้นในครั้งนั้น ผู้นำในประเทศอาเซียนได้แสวงหาหนทางบรรเทาความยากลำบากทางเศรษฐกิจของตน โดยการเชิญให้ผู้นำจากสามประเทศเข้าร่วมในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่มาเลเซียในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1997 ซึ่งอยู่ในช่วงแรกๆ ของวิกฤติการณ์การเงินนั้น

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของญี่ปุ่นได้เสนอให้มีการจัดตั้งกองทุนการเงินแห่งอาเซียน (Asian Monetary Fund - AMF) แต่ข้อเสนอดังกล่าวถูกปฏิเสธลง ด้วยเสียงคัดค้านจากสหรัฐอเมริกา และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) ด้วยเหตุผลทางจริยธรรมทางเศรษฐกิจ ในเรื่องการห่วงเกรงปัญหาการโอบอุ้มช่วยเหลือผู้ก่อให้เกิดวิกฤติการณ์การเงิน ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาพฤติกรรมมิชอบและขาดความระมัดระวัง (moral hazard) และความซ้ำซ้อนกันขององค์การระหว่างประเทศที่มีอยู่แล้ว ในขณะนั้นจีนก็ไม่ได้ประกาศสนับสนุนแนวคิดนี้อย่างชัดเจน ทำให้ข้อเสนอดังกล่าวเป็นอันต้องยุติไป เป็นที่น่าสนใจว่า ความพยายามในการมีบทบาทนำในองค์กรทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของญี่ปุ่นนั้นไม่ง่ายเลย ท่ามกลางอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาและ

ไอเอ็มเอฟต่อเศรษฐกิจเอเชีย แต่พิจารณาในทางกลับกันแล้ว อาจมองได้ดังที่ Masahiro Kawai (2010) ชี้ว่าข้อเสนอในการตั้ง AMF ของญี่ปุ่นนั้นกลายเป็นชนวนสำคัญอันหนึ่ง ที่ทำให้เกิดมาเป็น CMI ขึ้นแทน

การรวมตัวในกรอบอาเซียนบวกสาม ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดกลไกดังกล่าวขึ้นได้ เริ่มจากการประชุมอาเซียนบวกสามที่เวียดนามในปี ค.ศ. 1998 ตัวแทนจากประเทศจีนได้เสนอให้มีการพบปะกันเป็นประจำ ระหว่างตัวแทนจากกระทรวงการคลังและธนาคารกลางของแต่ละประเทศ เพื่อแสวงหาความเป็นไปได้ต่างๆ ในอันที่จะร่วมมือกัน เกี่ยวกับวิกฤติการณ์ทางการเงินของเอเชีย กระทั่งต่อมาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2000 ในการประชุมประจำปีสภาผู้ว่าการธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB Board of Governors) ที่จัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของประเทศสมาชิกอาเซียนบวกสาม ได้พบกันอีกครั้ง และประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันที่จะร่วมมือกันด้านการเงิน 4 ด้าน ได้แก่ การตรวจตรากระแสเข้า-ออกของเงินทุน (monitoring capital flows) การสอดส่องดูแลสถานะเศรษฐกิจภายในภูมิภาค (regional surveillance) เครือข่ายแลกเปลี่ยนเงินตรา (swap network) และการฝึกอบรมบุคลากร โดยจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ เสนอที่จะเป็นผู้ให้การสนับสนุนการอบรมบุคลากรด้านการเงินแก่กลุ่มประเทศอาเซียน

บรรดาตัวแทนของประเทศที่เข้าร่วมประชุมได้เห็นชอบที่จะดำเนินการร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียนบวกสาม ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่ต่อเนื่องและทันทั่วทั้งที่ ในที่สุดก็เกิดเป็น “มาตรการริเริ่มเชียงใหม่” เพื่อเป็นกลไกความร่วมมือทางการเงินในภูมิภาค ในรูปแบบการทำความตกลงแลกเปลี่ยนเงินตราทวิภาคีระหว่างประเทศสมาชิก (Network of Bilateral Swap Arrangements: BSA) กล่าวคือเป็นความตกลงที่จัดทำขึ้นระหว่างประเทศอาเซียน

และประเทศบวกสาม เช่น ความตกลงระหว่างไทยและญี่ปุ่น มาเลเซียและสาธารณรัฐประชาชนจีน อินโดนีเซียและสาธารณรัฐเกาหลี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงในรูปแบบ BSA นี้ถือว่ามีข้อจำกัดเนื่องจากมีลักษณะเป็นการตกลงที่จะให้กู้ยืมเงินระหว่างกันโดยไม่มีการลงเงินจริง (เป็นเพียง Standby facility) ดังนั้น จุดอ่อนของข้อตกลงในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์การเงิน คือ ประเทศที่เข้าร่วมอาจไม่มีเงินจำนวนดังกล่าวปล่อยกู้ให้กับประเทศคู่สัญญา และขั้นตอนการดำเนินการเบิก-ถอน (Swap Activation Process) ของความตกลง BSA ต้องใช้เวลามากในการดำเนินการ กระนั้นตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบันแล้ว ความริเริ่มเชียงใหม่นี้ถือได้ว่าเป็นก้าวแรกของการมีกลไกช่วยเหลือตนเองทางการเงินของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเอง

จนในปี ค.ศ. 2007-2008 ที่ได้เกิดวิกฤตการณ์การเงินของโลกอีกครั้ง โดยเริ่มจากวิกฤติภาคอสังหาริมทรัพย์ในสหรัฐอเมริกา (Subprime Mortgage crisis) เป็นตัวกระตุ้นให้นำมาสู่การปรับปรุง CMI ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Siregar & Chabchitichaidol, 2013) ในปี ค.ศ. 2010 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอาเซียนบวกสาม ได้เห็นชอบร่วมกันในการพัฒนาปรับปรุงมาตรการริเริ่มเชียงใหม่ จากความร่วมมือแบบทวิภาคีไปสู่รูปแบบ “พหุภาคี” ต่างจากข้อตกลงเดิมที่เป็นลักษณะของคู่สัญญาแบบ “รัฐต่อรัฐ” คือ รัฐสมาชิกตกลงกันเองในระดับทวิภาคี ให้กลายมาเป็นลักษณะ “พหุภาคี” คือ ตกลงกันภายใต้กรอบความตกลงฉบับเดียวกัน และสร้างหน่วยงานรองรับการทำงานให้มีความเป็นสถาบัน (institutionalized) มากขึ้นในชื่อ “มาตรการริเริ่มเชียงใหม่พหุภาคี” (Chiang Mai Initiative Multilateralisation: CMIM) โดยจะมีการตั้งกองทุน CMIM ขึ้น และให้กองทุนนี้ทำหน้าที่เป็นส่วนเสริมของความช่วยเหลือด้าน

การเงิน ที่ได้รับจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) อย่างไรก็ดี สำหรับรูปแบบการจัดตั้งกองทุน CMIM ดังกล่าวนี้นี้คือการเป็นรูปแบบ Self-managed Reserved Pooling Arrangement (SRPA) คือ ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศจะร่วมสมทบเงินจริง ก็ต่อเมื่อมีประเทศสมาชิกที่ประสบปัญหาแจ้งขอรับความช่วยเหลือ

CMI หรือที่ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นกองทุน CMIM เป็นหนึ่งในสามส่วนของหน้าที่หลักของ กรอบอาเซียนบวกสาม โดยเป็นด้านของความร่วมมือทางการเงินและเศรษฐกิจ ที่มีรายละเอียดหลายประเด็น เช่น การเงิน การค้า การลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ CMI นั้นเป็นส่วนของความร่วมมือด้านการเงินการคลัง (finance and monetary) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือในการเสริมสภาพคล่องแก่ประเทศสมาชิกที่ประสบปัญหาดุลการชำระเงินหรือขาดสภาพคล่องเงินตราต่างประเทศระยะสั้น มีวงเงินรวมเท่ากับ 120 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมีสัดส่วนการสมทบเงินระหว่างประเทศอาเซียนต่อประเทศจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ในสัดส่วน 20:80 (ประเทศอาเซียนรวมกันคิดเป็น 20 : จีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้รวมกันคิดเป็น 80) ในการนี้มีการจัดตั้งหน่วยงานคือ สำนักงานวิจัยเศรษฐกิจภูมิภาคของภูมิภาคอาเซียนบวกสาม (ASEAN+3 Macroeconomic Research Office: AMRO) ขึ้นในประเทศสิงคโปร์ ในปี ค.ศ. 2011 สำนักงาน AMRO มีภารกิจหลักในการเป็นหน่วยงานอิสระ ในการติดตาม ประเมิน และรายงานสถานการณ์เศรษฐกิจและการเงินของแต่ละประเทศสมาชิกและของภูมิภาคอาเซียนบวกสาม CMIM ถือว่าเป็นหนึ่งในมาตรการสร้างความมีเสถียรภาพและการรวมตัวทางการเงินในเอเชียตะวันออก ใน “แผนงานการรวมกลุ่มทางการเงินและการคลังของอาเซียน”

ต่อมาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2012 ที่ประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและผู้ว่าการ

ธนาคารกลางอาเซียนบวกสาม ที่จัดขึ้น ณ ประเทศฟิลิปปินส์ มีมติให้ทบทวนหลักการสำคัญของ CMIM เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเป็นกลไกเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ต่อผลกระทบจากความผันผวนของเศรษฐกิจโลกให้แก่สมาชิก เช่น การเพิ่มขนาดของกองทุน CMIM จาก 120 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ขึ้นเป็น 240 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ รวมถึงการเพิ่มหน้าที่ของ CMIM ในการให้ความช่วยเหลือเพื่อ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิดวิกฤต นอกเหนือจากการให้ความช่วยเหลือเมื่อประสบวิกฤตการณ์การเงินแล้ว

ในมุมมองของเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบัน ซึ่งมองว่าสถาบันระหว่างประเทศจะช่วยให้รัฐแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยสันติ ดังที่ ฉลองภพ สุสังกรกาญจน์ วิเคราะห์เกี่ยวกับความริเริ่มเชียงใหม่ที่ว่า ก่อนเกิดเหตุวิกฤตการณ์การเงิน ไม่มีใครคาดคิดว่าจะมีการก่อตั้งกลุ่มดังกล่าวเช่นกลุ่มอาเซียนบวกสามขึ้นได้ กลุ่มดังกล่าวนี้คล้ายกับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออก (East Asian Economic Caucus : EAEC) ซึ่งนายกรัฐมนตรี มหาธีร์ โมฮัมหมัด ของมาเลเซีย ได้เคยเสนอขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1991 แต่ข้อเสนอนี้มิได้สัมฤทธิ์ผล เนื่องจากได้รับการต่อต้านจากสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค เช่นเดียวกับแนวคิดของญี่ปุ่น ที่ได้เสนอกองทุนการเงินแห่งเอเชีย (Asian Monetary Fund) ที่ก็ถูกปฏิเสธเช่นกัน อย่างไรก็ดี ในที่สุดก็เกิดมาตรการริเริ่มเชียงใหม่ โดยเป็นผลโดยตรงจากวิกฤตการณ์การเงิน เป็นการสะท้อนว่าประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาช่องทางและกลไกความร่วมมือเพื่อปกป้องตนเองจากความเสี่ยงและความผันผวนทางการเงิน มาตรการริเริ่มเชียงใหม่จึงเป็นสัญลักษณ์ของความมุ่งมั่น ของประเทศภูมิภาคที่พร้อมจะพัฒนาความร่วมมือทางการเงินระหว่างกันให้มากขึ้น (ฉลองภพ, 2545)

เราเห็นว่าวิกฤตการณ์การเงินเป็นตัวกระตุ้นให้เกิด CMI และต่อมาเป็น CMIM แต่ความริเริ่มนี้ยังเป็นเพียงสัญลักษณ์ ซึ่งจะเป็นกลไกที่ใช้แก้ไขปัญหายามวิกฤตได้จริงหรือไม่ ต้องรอพิสูจน์กันต่อไป สิ่งที่บทความนี้จะสนใจพิจารณาต่อไปอีก คือ สภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจการเมืองภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เกี่ยวพันกับมาตรการริเริ่มเชียงใหม่ เนื่องจากต้องพึ่งพาเงินทุนสำรองของสามประเทศคือ ญี่ปุ่น จีน และเกาหลีใต้เป็นสำคัญ

4. ญี่ปุ่นในสถานะ “การเมืองเย็น เศรษฐกิจร้อน” ในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ

หากพูดถึงเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียยุคหลังสงครามเย็น คงไม่สามารถมองข้ามการก้าวขึ้นมาของจีน หรือ China Rise ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของเอเชียและของโลกได้ จีนก้าวเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง โดยเฉพาะภายหลังวิกฤตการณ์การเงินเอเชีย ในปี ค.ศ. 1997-1998 ซึ่งฉายภาพมหาอำนาจทางเศรษฐกิจจีนมาแทนญี่ปุ่นอย่างชัดเจนมากขึ้น David C. Kang (2007) ชี้ว่า ความสัมพันธ์ของจีนและญี่ปุ่นมีทั้งแง่มุมของการแข่งขันและร่วมมือ ดังที่ญี่ปุ่นเรียกว่า “เซเร เคนเอตสึ” (seirei kenetsu) (การเมืองเย็น เศรษฐกิจร้อน) หมายถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของจีนกับญี่ปุ่นที่แน่นแฟ้นมากขึ้นทุกทีทั้งในระดับรัฐบาลและบริษัทเอกชน เนื่องจากบริษัทเอกชนญี่ปุ่นได้เข้าไปลงทุนด้านการผลิตในจีนเป็นจำนวนมาก กระนั้นในทางการเมืองความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ กลับเรียกว่า “เกือบๆ จะร้อนระอุ” เสียมากกว่า

มีความขัดแย้งในระดับที่รุนแรงเรื่องเกาะเซนกากุ/เตียวหวี (Senkaku/Diaoyutai) ถึงขั้นที่จีนประท้วงด้วยการระงับการส่งออกแร่ธาตุวัตถุดิบหายาก (rare earth) ที่ใช้ในการผลิตสินค้าเทคโนโลยีขั้นสูงให้แก่ญี่ปุ่น ทั้งยังจับตัวพนักงานชาวญี่ปุ่นของบริษัท

บริษัทฟูจิเตะสึคน ในข้อหาเข้าไปในเขตทหารโดยไม่ได้รับอนุญาตในปี ค.ศ. 2010 (ทรายแก้ว, 2554) และยังมีประเด็นตำราเรียนญี่ปุ่นที่ถูกกล่าวหาว่าบิดเบือนประวัติศาสตร์ในการรุกรานประเทศเพื่อนบ้าน หรือประเด็นที่จีนไม่พอใจการเยือนศาลเจ้ายาสุคุนิ (Yasukuni Shrine) ของผู้นำญี่ปุ่น ยังคงเป็นประเด็นบาดหมางทางการทูตกันอยู่เป็นประจำอีกด้วย โดยการเยือนศาลเจ้ายาสุคุนิของนายกรัฐมนตรีชินโสะ อาเบะ เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 2013 นั้นก็ก่อให้เกิดภาวะชะงักงันของความสัมพันธ์ทางการค้าของสองประเทศขึ้นอีกครั้ง ทั้งที่ข้อมูลตัวเลขการค้าในปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าจีนมีสถานะเป็นคู่ค้าทั้งนำเข้าและส่งออกอันดับหนึ่งของญี่ปุ่น

ท่ามกลางสถานะความสัมพันธ์ทางการเมือง ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศกลับได้รับการพัฒนามีลักษณะเป็นสถาบัน (institutionalized) ในหลายทาง ทั้งในระดับพหุภาคีขนาดย่อม (minilateral) หรือระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง ไม่ว่าจะเป็นการพบปะของผู้นำในการประชุมสุดยอดเอเปค การประชุมสุดยอดอาเซียนบวกสาม การประชุมสุดยอดจีน-ญี่ปุ่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 เป็นต้นมา การประชุมสามฝ่ายระหว่างจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา รวมทั้งการประชุมโบอาวโฟรัม (Boao Forum for Asia) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2002 ซึ่งเป็นการประชุมประจำปีที่จีนจัดเพื่อการระดมความคิดเห็นจากภาครัฐ เอกชน และผู้นำในภูมิภาคเอเชียเพื่อกำหนดทิศทางด้านเศรษฐกิจของเอเชีย

ในขณะที่ญี่ปุ่นแม้จะไม่ได้เน้นการสร้างพันธมิตรกับจีนเป็นหลัก แต่ก็คิดที่จะสร้างความร่วมมือที่กว้างขึ้นกับจีนและภูมิภาคเอเชียทั้งหมด (Kang, 2007) ในช่วงกว่าสิบปีที่ผ่านมาญี่ปุ่นพยายามสร้างการพูดคุยในสถาบันระดับพหุภาคีขนาดย่อม และระดับภูมิภาคหลายงาน ที่ไม่มีสหรัฐอเมริกาเข้าร่วม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในทางเศรษฐกิจแล้ว ญี่ปุ่นพยายาม

วางตัวในภูมิภาคไปในทิศทางที่ก้าวออกจากความสัมพันธ์แบบ “ศูนย์กลางและซี่ล้อ” หรือ “hub and spoke” (ประภัสสร, 2555) ที่มีกับสหรัฐอเมริกา ร่วมด้วยมาอย่างยาวนาน (ความสัมพันธ์แบบ “ศูนย์กลางและซี่ล้อ” นั้น เป็นคำที่ใช้เรียกยุทธศาสตร์การครองความเป็นเจ้าของสหรัฐอเมริกา โดยสหรัฐอเมริกาคือเหมือน hub หรือศูนย์กลาง เป็นศูนย์กลาง และประเทศพันธมิตรต่างๆ เป็น spoke หรือซี่ล้อ) การหาความร่วมมือในระดับ “พหุภาคีขนาดย่อม” ที่ได้กล่าวไปข้างต้น หมายถึงวิธีการทางการทูตที่นิยมใช้กันในกลุ่มเล็ก เพื่อแก้ปัญหาบางเรื่องด้วยความรวดเร็ว ซึ่งวิธีการเช่นนี้ ก็ไม่ใช่การร่วมมือตามที่แนวคิดเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบันกล่าวถึงไว้ ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นเทคนิคเฉพาะที่ญี่ปุ่นตั้งใจนำมาใช้ในการเจรจาต่อรอง

5. ญี่ปุ่นกับการถ่วงดุลอำนาจทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค

ภายหลังความร่วมมือในกลไกความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ ประเด็นเรื่องการแข่งขันการเป็นผู้นำภูมิภาคของญี่ปุ่นกับจีนก็เด่นชัดขึ้น ในกรณี CMI ซึ่งดูเหมือนเป็นเรื่องของความร่วมมือ แต่ขณะเดียวกันก็มีภาพของการแข่งขันของมหาอำนาจในนั้นอยู่ด้วย ดังที่ Mie Oba (2013) ชี้ว่าวิกฤติการณ์การเงินเอเชียครั้งนั้น รวมทั้งวิกฤติเศรษฐกิจในสหรัฐฯ ปี ค.ศ. 2008 ได้ทำให้ดุลอำนาจในเอเชียตะวันออกเปลี่ยนไป โดยจะเห็นภาพว่าญี่ปุ่นไม่ใช่ผู้นำโดยอัตโนมัติ (automatic leader) ของภูมิภาคอีกต่อไปแล้ว เพราะการเสนอความร่วมมือบางอย่างโดยญี่ปุ่นนั้นไม่เป็นผล ขณะเดียวกัน “อำนาจโดยเปรียบเทียบ” ของจีนกลับสูงขึ้น จนชัดเจนว่าบัดนี้ จีนเป็นศูนย์กลางของพลวัตรทางเศรษฐกิจของภูมิภาค

การจัดตั้ง CMI แสดงว่าทั้งสองประเทศมีได้ละเลยที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในวาระทางการเงินของภูมิภาค ผลลัพธ์จึงออกมาในรูปแบบต่างฝ่ายต่าง

ได้ มีใช้ต่างฝ่ายต่างเสีย ขณะที่ Aaron Friedberg (1993) ชี้ว่าภูมิภาคนี้สุกงอมพร้อมที่จะสู้รบกัน (ripe for rivalry) เพราะเป็นภูมิภาคที่ไม่มีสถาบันพหุภาคีระดับภูมิภาค ที่มีข้อผูกพันทางกฎหมายชัดเจนเลย ส่วน John Ikenberry (2008) ก็มองว่า ถึงกระนั้นในเอเชียตะวันออกกลับมี “ระเบียบ” (order) ที่ทำให้คงสันติภาพในช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ผ่านมาได้ ระเบียบดังกล่าวเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทวิภาคีแบบแข็งและความสัมพันธ์พหุภาคีแบบอ่อน (“hard” bilateralism and “soft” multilateralism) ดังจะเห็นได้จากแกนกลางของความสัมพันธ์คือการเป็นพันธมิตรของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา และมีส่วนเสริมคือการเจรจา (dialogue) กันในหลายๆ รูปแบบภายในภูมิภาค เช่น เอเปค อาเซียน อาเซียนบวกสาม และการประชุมสุดยอดอาเซียน เป็นต้น

แต่ T.J.Pempel (2010) กลับเห็นว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มักจะมีการแข่งขันเป็นปฏิปักษ์กันอยู่เสมอนี้ กลับสุกงอมพร้อมที่จะร่วมมือกัน (ripe for cooperation) มากกว่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าการพูดคุยเจรจากันนั้น ได้รับการจัดการอย่างไร Pempel พูดถึงแนวคิดเรื่อง hedging หรือ soft balancing ที่น่าจะนำมาอธิบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ว่า หลังวิกฤติเศรษฐกิจ ประเทศเอเชียแสดงให้เห็นว่าพร้อมที่จะสละอธิปไตยของรัฐบาลบางส่วน เพื่อสร้างสถาบันการเงินของภูมิภาคเพื่อทำหน้าที่ลดความเสี่ยง (hedge) จากภัยของโลกาภิวัตน์ทางการเงินที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก่อน ตัวอย่างเช่น การถูกโจมตีค่าเงินที่ประเทศเหล่านี้จำเป็นต้องเผชิญ ขณะเดียวกันก็เป็นการถ่วงดุลอย่างนิ่มนวล (soft balancing) ต่อมหาอำนาจทางการเงินของโลก หรือจากอำนาจครอบงำของสหรัฐอเมริกานั้นเอง ในกรณีนี้ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างก็มีความกระตือรือร้นที่จะเป็นผู้นำในภูมิภาค แม้ทางญี่ปุ่นจะมีข้อจำกัด ที่มักจะต้องเป็นห่วงเรื่อง

ความเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา แต่ในกรอบอาเซียนบวกสามนั้น ความริเริ่มเชียงใหม่ และความริเริ่มตลาดพันธบัตรเอเชียเป็นความเคลื่อนไหวที่ชัดเจนว่า ประเทศเอเชียจะมีโอกาสสร้างความร่วมมือ ที่ลดการพึ่งพิงเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในฐานะสกุลเงินสำรอง ตะกร้าค่าเงิน และธุรกรรมการเงินระหว่างประเทศได้ Pempel มองว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยผลักดันต่อรัฐบาลของรัฐในเอเชียตะวันออกทุกรัฐ หรือเรียกได้ว่าทุกรัฐล้วนให้ความสำคัญกับ “ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ” ซึ่งเป็นความมั่นคงที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุด ขณะที่เอเชียกำลังเติบโตนั้น กิจกรรมด้านการทหารและความมั่นคงจึงไม่ใช่เรื่องเดียวในเกมอำนาจการเมืองโลก

อีกด้านหนึ่งมีความคิดว่า ความขัดแย้งระหว่างจีนกับญี่ปุ่น มีแนวโน้มที่จะปะทุความรุนแรงขึ้น มากกว่าที่จะเกิดความร่วมมือ การที่จีนทะยานขึ้นมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ไม่อาจมองข้ามได้ ผู้เขียนเห็นว่าไม่ว่าจีนจะดำเนินนโยบายที่นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับญี่ปุ่นหรือไม่ จีนจะก้าวขึ้นมาอย่างสันติ (peaceful rising) หรือไม่ รวมทั้งทั้งสองประเทศจะลดความขัดแย้งจากประวัติศาสตร์ และอยู่ร่วมด้วยการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจในทางบวกเพื่อประโยชน์ของทั้งสองประเทศเองได้หรือไม่ก็ตาม ญี่ปุ่นก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องแข่งขันกับจีนในทุกด้านต่อไป

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้นั้น ในอดีตเกาหลีใต้เคยถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่นระหว่างปี ค.ศ. 1910-1945 ประเด็นที่สตรีเกาหลีใต้ถูกบังคับให้ไปบริการทางเพศแก่ทหารญี่ปุ่นในช่วงสงคราม ปัญหาการบิดเบือนตำราเรียนญี่ปุ่น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเรียกร้องเอกราชของเกาหลี และกรณีพิพาทการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือเกาะดักโดหรือที่ญี่ปุ่นเรียกว่าเกาะทาเคชิม่า (Dokdo/Takeshima) ประเด็นเหล่านี้บวกกับความรู้สึก

ชาตินิยมในเกาหลีใต้ นำมาสู่ความตึงเครียดกับญี่ปุ่นเป็นระยะ นับแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2010 เป็นต้นมา ยังถือได้ว่ามีความสัมพันธ์ที่ราบรื่นกว่าจีน เนื่องจากเกาหลีใต้มีปัญหาคอร์รัปชันกับเกาหลีเหนือ ในขณะที่นายนาโอโตะ คัง (Naoto Kan) นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นขณะนั้น ได้กล่าวคำขอโทษเกาหลีใต้อย่างเป็นทางการ เนื่องในโอกาสครบรอบหนึ่งร้อยปีของการที่เกาหลีเคยถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่น นอกจากแสดงความเสียใจแล้ว นายคังยังได้สัญญาที่จะเร่งให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเกาหลี ที่ถูกทิ้งไว้ในคาบสมุทรชุกคาลิน รวมทั้งจะส่งมอบบันทึกของราชวงศ์โชซอน ซึ่งญี่ปุ่นนำมาเก็บไว้ในช่วงการยึดครองคืนให้แก่เกาหลีใต้

ความพยายามของญี่ปุ่นในการปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้หลังปี ค.ศ. 2010 นี้ น่าจะเป็นผลจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ต้องการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจอันเป็นผลจากวิกฤตการณ์การเงินในสหรัฐอเมริกาปีค.ศ. 2008 ซึ่งญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสหรัฐอเมริกาต่างเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของกันและกัน การที่ประเทศใดประเทศหนึ่งประสบวิกฤต ก็จะมีผลกระทบต่ออีกประเทศหนึ่ง ประการที่สอง คือ ปัญหาอาวุธนิวเคลียร์ในเกาหลีเหนือ เป็นภัยคุกคามความมั่นคงของทั้งญี่ปุ่นและเกาหลีใต้โดยตรง และประการที่สามคือ แส่นยานภาพทางการเมืองของจีน ที่พัฒนาก้าวหน้าไปไกลทำให้ญี่ปุ่นกังวลต่อความมั่นคงของตน ดังนั้นความร่วมมืออันดีระหว่างญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสหรัฐอเมริกา ย่อมช่วยในการถ่วงดุลอิทธิพลด้านการทหารของจีน (วิเชียร, 2554)

ถ้าอย่างนั้นแล้วเอเชียตะวันออกนั้น ตกอยู่ในภาวะสุกงอมที่จะร่วมมือหรือสู้รบกันแน่? ในส่วนของเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีญี่ปุ่น เกาหลีเหนือ-ใต้ และจีนนั้น จะต้องตกอยู่ในวังวนของความขัดแย้งของประวัติศาสตร์ และความรู้สึกไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลาไปอย่างนั้นหรือ

ทั้งที่ต่างก็พึ่งพิงกันทางเศรษฐกิจอย่างสูง มาตรการริเริ่มเชิงใหม่ที่ปรากฏขึ้นนั้น บ่งบอกว่าความตึงเครียดทางการเมืองในภูมิภาค สามารถแยกออกจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจได้ ผู้เขียนเห็นว่ากรอบอาเซียนบวกสามในกรณี CMI นั้นสะท้อนให้เห็นภาพผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียน ที่มีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นอยู่ก่อนแล้ว ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทานการผลิตในเอเชียที่มีญี่ปุ่นเป็นแกนกลาง ในขณะที่เขตเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ แม้ยังคงมีปัญหาคอขวดความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างญี่ปุ่นกับจีนและเกาหลีใต้อยู่ ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการสร้างกลไกร่วมมือเฉพาะด้านอย่าง CMI ขึ้นมา โดยมีอาเซียนเข้ามาช่วยประสาน ให้เกิดความร่วมมือในระดับภูมิภาค

5. ข้อจำกัดของ CMIM : กลไกภูมิภาคที่ยังต้องพัฒนาต่อไป

หลังจากที่ CMI ก่อตั้งขึ้นและปรับเปลี่ยนเป็น CMIM มีจุดประสงค์ที่จะปรับปรุงกลไกเสริมสภาพคล่องระยะสั้น ในยามเกิดวิกฤติการณ์การเงินของกลุ่มประเทศอาเซียนบวกสาม ทำหน้าที่เป็นเหมือนดาข่ายความปลอดภัยทางการเงินของเอเชีย โดยหน่วยงานที่ตั้งขึ้นรองรับคือ AMRO นั้น มีหน้าที่ตรวจสอบตราสารการเงินเศรษฐกิจมหภาค (macro-economic monitoring) ของภูมิภาค รวมทั้งมีหน่วยงานเบื้องต้นทำหน้าที่วิเคราะห์เพื่อประเมินความเสี่ยงแต่เนิ่นๆ ช่วยทำให้ CMIM ตัดสินใจและดำเนินงานได้รวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตามกลไกแนวคิดริเริ่มเชิงใหม่นี้ก็ยังไม่สามารถไปถึงจุดที่ทำหน้าที่เป็นสถาบันระหว่างประเทศ ที่รัฐสมาชิกจะยอมสละอธิปไตยบางส่วน เพื่อเป้าหมายในการสร้างชุมชนทางการเมืองอย่างบูรณาการของเอเชียได้ ตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบัน

กรณีของ CMIM มีประเด็นที่ถูกตั้งคำถามโดยกลุ่มผู้ที่ไม่เชื่อหรือกลางแคลงใจอยู่หลายประการ

เช่น *ประเด็นแรก* CMIM จะมีประสิทธิภาพในการเป็นระบบดาข่ายความปลอดภัยทางการเงินของภูมิภาค (regional financial safety net) ได้ดีเพียงไร หรือเป็นเพียงความตกลงทางสัญลักษณ์เท่านั้นหรือไม่ จะเป็น “ส่วนเสริม” ให้แก่อีเอ็มเอฟที่มีอยู่แล้ว หรือกลับกลายเป็นว่าไปขัดแย้งกับกลไกของอีเอ็มเอฟ ผู้เขียนมองว่าการถกเถียงในประเด็นหลังนี้ เกี่ยวข้องกับการเมืองระดับโลก ซึ่งไกลเกินกว่าขอบเขตของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเอง ญี่ปุ่นพยายามหลายครั้งที่จะผลักดันองค์กรหรือความร่วมมือที่เป็นของเอเชียเอง โดยปราศจากอิทธิพลของมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ลำพังการผลักดันของญี่ปุ่นยังไม่เพียงพอ ต้องอาศัยตัวช่วยอื่นๆ เช่น กลุ่มอาเซียน หรือ พันธมิตรภายนอกเอเชีย *ประเด็นที่สอง* คือแม้ CMIM จะมีการหารือเรื่องการเพิ่มขนาดวงเงินให้สูงขึ้น เนื่องจากตัวเลขกองทุนเท่าที่มีอยู่ถือว่ายังต่ำมาก ถ้าเทียบกับปริมาณเงินที่ไทยและอินโดนีเซียเคยร้องขอจากอีเอ็มเอฟ ในช่วงวิกฤติการณ์การเงินปี ค.ศ. 1997-1998 นอกจากนี้ยังถูกวิจารณ์ในเรื่องขั้นตอนการดำเนินงานของกองทุนที่ดูล่าช้า ไม่ทันต่อการเบิกจ่ายเงินเพื่อรับมือกับวิกฤติ *ประเด็นที่สาม* คือ CMIM ถูกวิพากษ์ในเชิงหลักการ กล่าวคือการรวมตัวของกองทุนการเงินภูมิภาคจะก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรมในทำนอง “ล้มบนฟูก” แก่รัฐสมาชิก ที่อาจจะชะล่าใจว่ามีกลไกคอยรองรับความเสี่ยงทางการเงินระหว่างประเทศให้แล้ว จึงทำให้ขาดความรับผิดชอบในทางเศรษฐกิจหรือไม่ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับ CMIM อาจมองว่า CMIM อาจจะพัฒนาไปเป็นสถาบันภูมิภาคที่แยกขาดออกจากอีเอ็มเอฟ แล้วหันไปใช้กฎเกณฑ์ทางการเงินที่ย่อนหย่อนกว่ามาตรฐานของอีเอ็มเอฟ และอาจก่อให้เกิดปัญหาทางการเงินระหว่างประเทศได้ในอนาคต

แน่นอนว่าการจัดทำกองทุนพหุภาคีนั้น ยังมีองค์ประกอบสำคัญในรายละเอียดอีกมาก ที่ประเทศ

สมาชิกต้องพิจารณาและศึกษาในเชิงลึกต่อไป เช่น ขนาดของวงเงิน กระบวนการในการเบิกถอน อย่างไรก็ดีเรื่องนี้จะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือทางการเมืองในระดับสูงของกลุ่มอาเซียน บวกสาม และการสร้างความเข้าใจกับองค์การทางการเงินระหว่างประเทศ โดยเฉพาะไอเอ็มเอฟ เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อทุกประเทศสมาชิก

6. สรุป

มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ (The Chiang Mai Initiative) เป็นกลไกความร่วมมือทางการเงินของภูมิภาคเอเชียตะวันออก ในกรอบของอาเซียนบวกสาม ที่สำคัญและควรรู้จักในฐานะกลไกของภูมิภาค มีหน้าที่ให้เงินสำรองยามฉุกเฉินแก่ประเทศสมาชิกดังกล่าว ในยามที่เกิดวิกฤตการณ์การเงิน ซึ่งตั้งขึ้นมาหลังการเกิดวิกฤตการณ์การเงินของเอเชียที่กระทบไปทั่วทั้งภูมิภาคในปี ค.ศ. 1997-1998 นอกจากนี้จะเป็นความร่วมมือทางการเงินของภูมิภาคความร่วมมือแรก ที่ดูจะประสบความสำเร็จอย่างดีในการจัดตั้งขึ้นแล้ว ยังเป็นกระบวนการเริ่มต้นของภูมิภาคนิยมที่ส่งสัญญาณที่ดีว่าเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถมีกลไกทางการเงินระหว่างประเทศไว้รับมือกับปัญหาของตนเองได้ อย่างน้อยก็ในด้านข้อมูลข่าวสารและทิศทางของเศรษฐกิจการเงินอย่างทันทั่วถึง โดยไม่ต้องรอแต่การพึ่งพิงกับสหรัฐอเมริกาและกองทุนการเงินระหว่างประเทศเท่านั้น แม้ว่าในปัจจุบันโดยหลักการและในทางปฏิบัติ CMI และกองทุน CMIM จะเป็นความร่วมมือเฉพาะประเด็นการเงินเท่านั้น และยังมีเส้นทางอีกยาวไกลกว่าจะพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันระหว่างประเทศที่มีลักษณะถาวร มีผลผูกพันทางกฎหมายเจกเช่นองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบรรดารัฐสมาชิก ที่เข้าร่วมว่าจะตกลงร่วมกันพากลไคนี้ไปจนถึงจุดนั้นได้หรือไม่

จากมุมมองแบบเสรีนิยมใหม่เชิงสถาบันความร่วมมือดังกล่าวในลักษณะสถาบัน ย่อมเป็นประโยชน์ต่อทุกรัฐสมาชิกที่เข้าร่วมกลไกนี้ แม้จะขัดแย้งกับภาพความสัมพันธ์ทางการเมืองของประเทศที่มีบทบาทนำอยู่ในภูมิภาคนี้ ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน และเกาหลีใต้ ซึ่งมักมีความขัดแย้งในทางการเมือง แต่ในด้านเศรษฐกิจก็ดำเนินความสัมพันธ์กันไปได้ ดังคำกล่าวที่ว่า *การเมืองเย็น เศรษฐกิจร้อน* สิ่งเหล่านี้บ่งบอกถึงลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ ว่าหากจะร่วมมือกันเป็นสถาบันก็มักจะรวมกันแบบเฉพาะกิจ จนดูเหมือนภูมิภาคนี้ไม่น่าจะรวมตัวกันอย่างเป็นเอกภาพได้อย่างสหภาพยุโรป ทว่า การร่วมมือในประเด็นเฉพาะก็เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ก็ไม่ได้ขัดแย้งกับโครงสร้างอำนาจในระดับโลก

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน จนดูเหมือนว่าจีนอาจจะแซงหน้าญี่ปุ่นทั้งในฐานะของผู้นำและอิทธิพลต่อเศรษฐกิจเอเชียในเร็ววันนี้ ซึ่งแน่นอนว่าทำให้อิทธิพลทางการเมืองของจีนสูงขึ้นตามไปด้วย บรรยากาศของความสัมพันธ์แบบแข่งขันระหว่างญี่ปุ่นกับจีน (Japan-Chinese rivalry) ดูจะเป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในอนาคต ในขณะที่ญี่ปุ่นที่ยังต้องยึดโยงอยู่กับพันธมิตรเก่าแก่คือสหรัฐอเมริกา ก็มีความชัดเจนว่ายอมรับการเข้าร่วมของสหรัฐอเมริกา ในเรื่องความมั่นคงและเศรษฐกิจระดับโลก แต่ไม่ยอมรับในเรื่องการเข้าแทรกแซงระดับภูมิภาค เราจะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเลือกใช้กรอบการเจรจาแบบอื่น กับประเทศอาเซียน และประเทศคู่ค้าอื่นๆ ในประเด็นเฉพาะเรื่อง เพื่อเป็นการถ่วงดุลกับทางจีนที่ก้าวขึ้นมาหน้าในทางเศรษฐกิจ และในบางครั้งจีนก็แสดงท่าทีที่จะมีบทบาทครอบงำในประเด็นใดประเด็นหนึ่งมากเกินไป กลไกความร่วมมือเชียงใหม่ที่เข้าร่วมกันก่อตั้งขึ้นนี้ จะพัฒนาก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพดีเพียงใด จะอยู่รอดหรือจะสลายไปตามกาลเวลา ก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือและการผลักดันของ

กลุ่มอาเซียนบวกสาม เพื่อสร้างประโยชน์ส่วนรวมในด้านการเงินของภูมิภาคนี้เอง

บรรณานุกรม

- ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์. (2545). *East Asian financial cooperation: An assessment of the rationales*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการปี 2545 โดยมูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงพาณิชย์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เมื่อวันที่ 14-15 ธันวาคม 2545 ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี.
- ทรายแก้ว ทิพากร. (2554). ญี่ปุ่น. *เอเชียรายปี ฉบับชีพจร 2554/2011*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2551). สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจีน ญี่ปุ่น เกาหลี (ASEAN+3). เข้าถึงเมื่อ 25 มีนาคม 2557 จากเว็บไซต์ <http://www.bot.or.th>
- ประภัสสร เทพชาตรี. (2555). OBAMA เชือนไทย. คอลัมน์กระบวนทัศน์, *ไทยโพสต์*, 15 พฤศจิกายน 2555.
- วิเชียร อินทะสี. (2554). สาธารณรัฐเกาหลี. *เอเชียรายปี ฉบับชีพจร 2554/2011*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ASEAN+3 Macroeconomic Research Office (AMRO) (2014). *Country Representation*. Retrieved March 24, 2014 , from <http://www.amro-asia.org/about-amro/history/country-representation/>
- Friedberg, A. (1993). Ripe for rivalry: Prospects for peace in a multipolar Asia. *International Security*, 18, 5-33.
- Henning, C.R. (2002). *East Asian financial cooperation*. Policy Analyses in International Economics 68 (Chapter 3-4). Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.
- Higgott, R. & Timmermann, M. (2009). Institutionalizing East Asia: Learning lessons from Europe on regionalism, regionalization, identity and leadership. In M.Timmermann & J. Tsuchiyama (Eds.), *Institutionalizing Northeast Asia : Regional steps towards global governance*. Tokyo: United Nations University Press.
- Ikenberry, J. (2008). A new order in East Asia?. In K.E. Calder & F.Fukuyama (Eds.), *East Asian multilateralism: Prospect for regional stability*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Jackson, R. & Sorensen, G. (2012). *Introduction to international relations: Theories and approaches* (5th ed.). London and New York: Oxford University Press.
- Kang, D. C. (2007). China's impact on regional relations in Northeast Asia: An assessment. In Gi wook-Shin and D.C. Sneider (Eds.), *Cross currents: Regionalism and nationalism in Northeast Asia*, Stanford: Walter H. Shorenstein Asia-Pacific Center Books.

- Kawai, M. (2010). *From the Chiang Mai Initiative to an Asian Monetary Fund*. ADB's Research and Development Technical Assistance project (RDTA) no.7319. The Future Global Reserve System: an Asian Perspective. Retrieved March 24, 2014 from <http://aric.adb.org/grs/reports.php>
- Oba, M. (2013). Northeast Asia after the global financial crisis: Power shift, competition, and cooperation in the global financial crisis (pp.110-128). In T.J. Pempel (Ed.), *The economy-security nexus in Northeast Asia*. New York: Routledge.
- Pempel, T.J. (2010). Soft balancing, hedging, institutional Darwinism: The economic-security nexus and East Asian regionalism. *Journal of East Asian Studies*, 10, 209-238.
- Siregar, R. & Chabchittrachaidol, A. (2013). Enhancing the effectiveness of CMIM and AMRO: Selected immediate challenges and tasks. ADBI Working Paper Series no. 403, Asian Development Bank. Retrieved March 21, 2014, from <http://www.adbi.org/files/2013.01.17.wp403.enhancing.effectiveness.cmim.amro.pdf>
- Yunling, Z. (2010). Northeast Asian Community: Is it possible to turn vision into reality?. In *China and Asian Regionalism*. Singapore: World Scientific Publishing.